

engellilik ve din eğitimi çalıştayı

23 Nisan 2022

Sonuç Raporu

YEKDER
YAYINLARI

engellilik ve din eğitimi alıştayı

23 Nisan 2022

Sonuç Raporu

YEKDER
YAYINLARI

YEKDER Yayınları – 20
ENGELLİLİK VE DİN EĞİTİMİ ÇALIŞTAYI / SONUÇ RAPORU

Katkı Sağlayanlar

Elif Konar Özkan
Uğur Özçelik
Selvinaz Taşdemir
Eymen Yukarıpınar
Elif Sena Gelgör
Gülsüm Merve Arazlı
Hacer Esra Dursun
Nursima Akkaş

Grafik Tasarım

Ramazan Nurbaki

Baskı

e-Kitap

ISBN

978-605-71621-1-3

© YEKDER Yayınları, 2022

Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

YEKDER Yayınları

Sultantepe Mh. Cumhuriyet Cd. Fıstıkağacı İş Mrk.

No: 39/2 Üsküdar İstanbul Tel: (0216) 460 25 50

YEKDER Yayınları, Yaygın Eğitim ve Kültür Derneği'nin (YEKDER) markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Yukarıpınar, Eymen.

Engellilik ve Din Eğitimi Çalıştayı

s. 18, 16,5x23,5 cm

ISBN: 978-605-71621-1-3

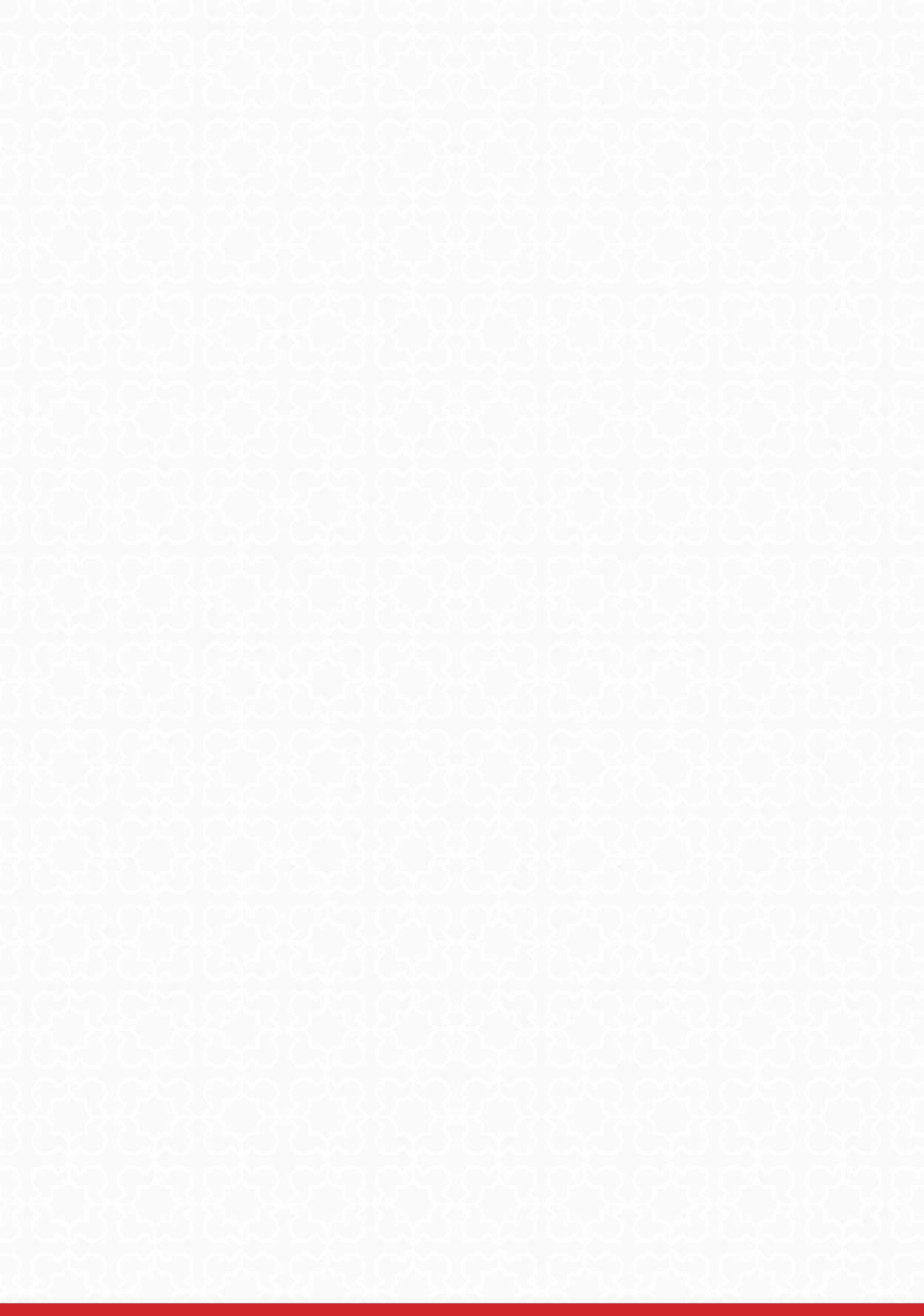
YEKDER

YAYGIN EĞİTİM VE KÜLTÜR DERNEĞİ

Yaygın Eğitim ve Kültür Derneği (YEKDER), “İslami ve insani değerleri yaşatmak ve yaşanmasına vesile olmak” gayesiyle, yaklaşık yarım asırdır kesintisiz süren bir yolculuğun adımlarından biri olarak, 2003 yılında İstanbul’da kuruldu. Bugün bu yolculuk, İLKE Vakfı çatısı altında, çok daha güçlü bir şekilde devam ediyor.

YEKDER olarak, kurulduğumuz günden bu yana “çocuk”, “genç”, “yetişkin” ve “eğitimci”lere yönelik özgün eğitim programları, yayınlar ve materyaller geliştiriyor, uyguluyor ve modelliyoruz. Uzun yıllara yayılan saha tecrübemiz ve yaygın uygulama deneyimimizi, akademik birikimin sağladığı teorik yaklaşımla bütünleştiriyor, “kalbe dokunan eğitimler” üretiyoruz.

Okul öncesine yönelik “Adab Okulu”, çocuklar için “Ev Okulu”, gençler için “Marifet Okulu”, eğitimciler için “Eğitimci Geliştirme Programı (EGP)”, yetişkinler ve ebeveynler için “Ailede Din Eğitimi Programı (ADEP)”, “Aşamalı Seminerler Programı (ASP)” ve “İnsan ve Toplum İlm-i Hâli” gibi, YEKDER tarafından geliştirilen programlar, bugüne kadar on binlerce kişiye ulaştı. Artık yurtiçi ve yurtdışında onlarca kurum, yüzlerce merkezde, YEKDER tarafından geliştirilen eğitim modelleri, standart ve kriterleri korunarak uygulanıyor.

TAKDİM

Ülkemizde bulunan milyonlarca engelli vatandaşımız, hayatın her alanında olduğu gibi temel din eğitimi ve öğretimine yönelik müfredat, yayın, materyal vb. mekanizmalara ulaşma noktasında da dezavantajlı bir konumdadır. Son yıllarda ilgili kamu kuruluşları, akademik mecralar ve sivil toplum kuruluşlarınca bu alana yönelik umut verici adımlar atılıyor olsa da bu adımların sistematik ve uzun vadeli projeksiyonlara dayandığını söylemek zordur.

Bu temel düşünceden hareketle YEKDER olarak tertip ettiğimiz “Engellilik ve Din Eğitimi Çalıştayı”nın hedefi alana yönelik mevcut birikimi masaya yatırmak, bu alanda kalıcı, sürdürülebilir ve uzun vadeli çalışmaların ortaya konabilmesi için yapılabilecekleri tartışmaya açmaktır. Bu bağlamda çalıştayın teması “Engellilik Alanında Yürütülen Din Eğitimi Faaliyetleri: Mevcut Durum, Sorunlar, Çözüm Önerileri ve Gelecek Perspektifleri” olarak belirlenmiştir.

23 Nisan 2022 Cumartesi günü çevrimiçi olarak gerçekleştirilen çalıştay tüm katılımcıların iştirak edeceği kısa açılış oturumu ile başlamış, ardından “görme”, “işitme” ve “zihinsel” alana yönelik üç odak grupta katılımcılarla eş zamanlı iki oturum gerçekleştirilmiştir. İlk oturumda mevcut durum ve sorunlar ele alınmış, ikinci oturumda ise çözüm önerileri ve gelecek perspektifleri tartışılmıştır. Çalıştay tüm katılımcılarla gerçekleştirilen değerlendirme oturumu ile sona ermiştir.

Birinci odak grupta engelli eğitiminde yaşanan problemlere çözüm üretilirken dikkate alınması gereken hususlara değinildikten sonra yakın çevrenin rehberlik ihtiyacı, erkek eğitimci sayısı ve yeterliği, materyal eksikliğinin kavram öğretimine etkisi ve basılı materyallerin dönüştürülmesi konularında ortaya çıkan sorunlar ele alınmıştır.

İkinci odak grupta engellilere dil eğitiminin algılamaya etkisi, yakın çevrenin rehberlik ihtiyacı, eğitim programı kapsamında Türk İşaret Dili’nin İlahiyat Fakültele-

rinde seçmeli ders olarak okutulması, eğitimcilerin eğitimi, eğitim ve eğitimcinin sürekliliği, erkek eğitimci sayısı ve yeterliği, engellilik çalışması yürüten kuruluşların iş birliği ve basılı materyallerin dönüştürülmesi konularında ortaya çıkan sorunlar ele alınmıştır.

Üçüncü odak grupta ise engelli bireylerin eğitiminde rol oynayan yakın çevrenin rehberlik ve eğitim ihtiyacı, eğitim programı kapsamında üniversitelerin öğretim programının güncellenmesi ve İlahiyat Programı, eğitimcinin gittiği bölgelerde sürekliliği, materyal kapsamında farklı bölgelerin sahip olduğu şartlar, farklı kategorilerdeki engelli bireylere kavram anlatımı, basılı materyaller, üniversiteler ile STK'lar arasındaki iş birliği, saha çalışmaları kapsamında eğitimcilerin zihinsel engelli bireyleri algılayışları ve zihinsel engelli bireylerin eda ehliyeti konularında ortaya çıkan sorunlar ele alınmıştır.

Elinizdeki rapor 3 odak grupta ele alınan sorunların başlıklara göre sınıflandırılması ve ortak sorunlarla birlikte odak gruplara özel sorunların bir araya getirilmesi sonucunda oluşturulmuştur. Bütün sorunlar bir araya getirildikten sonra her bir sorunun altına ikinci oturumlarda katılımcılar tarafından ifade edilen çözümlere yer verilmiştir.

Çalıştay sonuç raporumuzun, uzun yıllar ihmal edilen ve son yıllarda umut verici gelişmelerin yaşandığı bir alan olarak öne çıkan, dezavantajlı bireylerin din eğitimine yönelik çalışmalara katkı sağlamasını temenni ediyoruz.

İstanbul, 2022

engellilik ve
din eğitimi
çalıştayı

**ODAK
GRUPLAR
VE
KATILIMCI
LİSTESİ**

Birinci Odak Grup

Görme Engellilik ve Din Eğitimi

Moderatör

Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın | Selçuk Üniversitesi Öğretim Üyesi

Müzakereciler

Halis Kuralay | Yazar, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdür Yardımcısı

Doç. Dr. Banu Güner | Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi

Dr. Gülderen Durna | Uzman Psikolog, Görme Engelli

Cengiz İlhan Özbolat | Uzman Psikolog

Hanife Sertkaya | Türkan Sabancı Görme Engelliler Okulu, E. Öğretmen

Gülsüme Şenocak | Uzman Psikolog

Mustafa Göz | Diyanet Kur'an Kursu Öğreticisi

Zeynep Handan Sula Aydoğan | Yazar, Usturlab

Ömer Aydın | Diyanet Ankara İl Vaizi

Yusuf Dalkılıç | Kastamonu Görme Engelliler Derneği Teşkilat Sorumlusu

Gülsüm Tezer | Diyanet Kur'an Kursu Öğreticisi

Reşide Kara | Diyanet Kur'an Kursu Öğreticisi

Raportörler

Hacer Esra Dursun | YEKDER Araştırmacısı

Nursima Akkaş | YEKDER Araştırmacısı

İkinci Odak Grup

İşitme Engellilik ve Din Eğitimi

Moderatör

Öğr. Gör. Elif Konar Özkan | *Üsküdar Üniversitesi*

Müzakereciler

Dr. Mustafa Başkonak | *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi*

Mehmet Cüneyt Ancın | *Eğitim Yöneticisi, MEB uzmanı*

Banu Türkuğur Şahin | *C.B. Engelsiz Beştepe İşaret Dili Spikeri, CODA*

Zeynep Oğuz | *Diyanet İşleri Başkanlığı, İşaret Dili Tercümanı*

Arzu Söğüt | *Diyanet Kur'an Kursu Öğreticisi, İşaret Dili Tercümanı*

Bekir Baş | *Diyanet Kur'an Kursu Öğreticisi, İşaret Dili Tercümanı*

Elif Kaya | *Diyanet Kur'an Kursu Öğreticisi, İşaret Dili Tercümanı*

Mahmut Küçük | *Diyanet İşleri Başkanlığı, İşaret Dili Tercümanı*

Neciyullah Kocabıyık | *Diyanet İşleri Başkanlığı, İşaret Dili Tercümanı*

Raportör

Öğr. Gör. Gülsüm Merve Arazlı |

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, YEKDER Araştırmacısı

Üçüncü Odak Grup

Zihinsel Engellilik ve Din Eğitimi

Moderatör

Sedat Özgür | *İLKE Vakfı Mütevelli Heyeti Üyesi, Öğretmen-Yazar*

Müzakereciler

Doç. Dr. Rıdvan Demir | *Mustafa Kemal Üniversitesi Öğretim Üyesi*

Doç. Dr. Teceli Karasu | *Muş Alparslan Üniversitesi Öğretim Üyesi*

Doç. Dr. Mustafa Naci Kula | *Uludağ Üniversitesi Öğretim Üyesi*

Dr. Muzaffer Üzümcü | *T. Namık Kemal Üniversitesi Öğretim Üyesi*

Tolgahan Ferman Polat | *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi*

Raportörler

Elif Sena Gelgör | *YEKDER Araştırmacısı*

engellilik ve
din eğitimi
çalıştayı

ÇALIŞTAY ORTAK SONUÇ RAPORU

Sorun Tespitleri
Çözüm Önerileri
Gelecek Perspektifleri

1. Sorun

İşitme engellilerin eğitiminde ilk ve ana problem dil eğitimi ve öğretiminde yaşanmaktadır. Bu probleme bağlı olarak ilgili kazanımı edinemeyen işitme engelli bireyler hem çocukluk hem de yetişkinlik döneminde algılama ve anlama problemi ile karşılaşmaktadır.

Çözüm:

Problemin öncelikle çocukluk, yetişkinlik ve eğitim bağlamında aşılmaya çalışılması.

2. Sorun

Dinî kavramların bilgisinde eksiklikler bulunduğu gibi bilinenler de yanlış bilinmektedir.

Çözüm:

Dil gelişimi araştırmalarının kompleks bilimler arasında gerçekleştirilmesi, bu doğrultuda yapılacak çalışmalarda sağlıklı dil edinimi ve iletişimi sağlamanın nasıl gerçekleştirilebileceği sorusunun unutulmaması.

3. Sorun

Zihinsel engelli bireylerin hafif, orta ve ağır şeklinde gruplara ayrılmasına rağmen hepsinin aynı kategoride değerlendirilerek eda ehliyetinin olmadığına dair yaygın bir kanaat bulunmaktadır. Fakat, eğitilebilir ve hafif düzeydeki zihinsel engelli bireyler eda ehliyetine sahip olabilir.

Çözüm:

DİB tarafından sorumlulukların ve mükellefiyetin neler olduğu ile ilgili bir çerçevenin çizilmesi, bununla ilgili bir saha araştırması yapılması ve buna üniversitelerin öncülük etmesi.

4. Sorun

Engellilikte din eğitimi sürecinin önemli bir parçası olan DKAB öğretmenlerinin ve sahada çalışma yapan Diyanet personelinin engelli bireylere nasıl yaklaşacağını bilmemesi çeşitli problemlere sebebiyet vermektedir.

Çözüm:

Söz konusu bireylere yönelik yaklaşımın nasıl olması gerektiği konusunda DKAB öğretmenlerine ve sahada çalışma yapan Diyanet personeline hizmet içi eğitimlerin verilmesi.

5. Sorun

Aileler işaret dilini öğrenmede yetersizdir.

Çözüm:

Eğitimcilerin, işitme engelli bireylerin ailelerine rehberlik etmesi ve farkındalık oluşturmaları.

6. Sorun

Türk İşaret Dili eğitimi üniversitelerde yeterince verilememektedir.

Çözüm:

Başta İlahiyat Fakülteleri için gerekli olmak üzere Türk İşaret Dili (TİD) temel eğitiminin üniversitelerin tüm bölümlerine seçmeli ders olarak konulması.

7. Sorun

Eğitimciler, engelli bireylere yönelik özel eğitim almadan İlahiyat Lisans Programından mezun olmakta ve doğrudan uygulama sahasında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak görev yapmaya başlamaktadır.

Çözüm:

İlahiyat Programında eğitimcilerin özel eğitim alması ve engelli bireyler için özel eğitmeni ataması yapılması.

8. Sorun

Üniversitelerin öğretim programı güncellenmemiştir ve hâlihazırda güncellenmiş olmasına rağmen kitap olarak hazırlanmayan öğretim programları mevcuttur.

Çözüm:

Üniversitelerin öğretim programının güncellenmesi ve güncellenmiş olmasına rağmen kitap olarak hazırlanmayan öğretim programlarının basılması.

9. Sorun

Eğitmcilerin eğitimi ve materyal üretimi alanında kimlerle çalışılabileceği ve ne gibi materyaller üretilebileceği noktasında daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Çözüm:

Bu konuda unutulmuş, ertelenmiş ve engellenmiş sorunların, çalışmaların tespit edilmesi ve çözüm önerilerinin yeniden gün yüzüne çıkarılması.

10. Sorun

Hizmet içi eğitimlerde ve TİD eğitimlerinde kadın katılımcılar erkek katılımcılardan daha fazladır. Diyanet'te 100'e yakın kişinin işitme engelliler üzerine saha çalışması yürüttüğü fakat Türkiye'de işitme engelli bireylerin sayısının yaklaşık 3 milyon olduğu görülmektedir.

Çözüm:

Erkek din görevlilerinin ve MEB Diyanet Akademisi'nde işaret dili bilen personel sayısının artırılması, teşvik edilmesi ve desteklenmesi.

11. Sorun

Eğitimciler atandıkları yerde uzun soluklu çalışmak istememekte ve sürekli yer değiştirmeleri nedeniyle eğitim sekteye uğramaktadır.

Çözüm:

Eğitimcilerin ek puan ve ek ücretle teşvik edilmesi.

12. Sorun

Eğitim ve öğretim konusunda Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan engelli bireyler aynı şartlara sahip değildir.

Çözüm:

Bölgesel farklılıkların giderilmesinde eğitimcilerin sürekliliğini sağlamaya yönelik tedbirlerin alınması, akıllı tahta gibi gerekli materyallerle donatılmış yeni sınıfların açılması, telefonlar ve bilgisayarlar için özel uygulamaların geliştirilmesi ve din öğretiminde oyunlaştırmaya yönelik farklı çalışmaların yaygınlaştırılması.

13. Sorun

Engelli bireyler, engelli olmayanlar için hazırlanan basılı materyallerden yararlanamamaktadır.

Çözüm:

Engelli olmayan bireyler için üretilmiş basılı materyallerin farklı engelli grupların (görme, işitme ve zihinsel engelli) eğitiminde teknolojik imkanlardan yararlanarak kullanılabilir bir hâle getirilmesi.

14. Sorun

Mevcut kitaplarda ciddi eksiklikler bulunmaktadır.

Çözüm:

Basılı kitapların gözden geçirilmesi ve görsel-işitsel materyallerle içeriklerin çoğaltılması.

15. Sorun

Engelli bireylere ölüm, kader, imtihan ve cezalandırma gibi kavramlar yeterince iyi anlatılamamaktadır.

Çözüm:

Söz konusu kavramların anlatımı üzerine daha kapsamlı çalışmaların yapılması ve hafif, orta, ağır şeklinde sınıflandırılan engelli bireyler için hazırlanacak içeriklerin yapılacak çalışmalardan elde edilen sonuçlara göre düzenlenmesi.

16. Sorun

Görme engelli bireyler, Kur'an'ı Kerim'de kendilerine işareteden kavramlar nedeniyle incindiklerini belirtmektedirler. Zihinsel engelli bireyler de benzer bir problem yaşayabilir.

Çözüm:

Kur'an'da geçen mecnun ve sefih gibi kavramların zihinsel engelli bireyler tarafından nasıl algılandıklarına ilişkin çalışmaların yapılması ve dinî kavramların daha uygun ifadelerle açıklanması.

17. Sorun

Üniversite hocaları ile sahada çalışma yapan eğitimciler arasında güçlü bir irtibat bulunmadığı için nitelikli çalışmalar yetersizdir.

Çözüm:

İrtibatın artırılarak eş güdümlü çalışmaların yapılması ve iki grubun beraber materyal üretmesi.

18. Sorun

STK'lar, MEB, Diyanet Akademisi ile yeterince iş birliği yapmadığı için hazırlanan çalışmalardan haberdar olamamaktadır.

Çözüm:

Çalıştayların yaygınlaştırılmasıyla farkındalık sağlanması ve buna bağlı olarak iş birliklerinin artırılması.

YEKDER

YAYGIN EĞİTİM VE KÜLTÜR DERNEĞİ

ev
okulu

ADAB
OKULU

Marifet
okulu

AİLEDE
DİN EĞİTİMİ
PROGRAMI **ADEP**

EĞİTİMCİ
GELİŞTİRME
PROGRAMI **EGP**

İNSAN VE TOPLUM
İLM-İ HÂLİ

Eğitim
Atölyeleri

DEMA
DİN EĞİTİMİ MATERYAL ARŞİVİ

uluslararası
islam eğitimi
kongresi

ETKİNLİKLERLE
İSTANBUL
GEZİ REHBERİ

RAMAZAN
KONUŞMALARI

YEKDER
TEMATİK OKUMA
GRUPLARI

engellilik ve din eğitimi çalıştayı

23 Nisan 2022

Sonuç Raporu

Sultantepe Mah. Cumhuriyet Cad. Fıstıkağacı İş Mrk.

No: 39/1-2 Üsküdar-İSTANBUL

+90 216 460 25 50 | bilgi@yekder.org.tr | www.yekder.org.tr

    yekder